

AIGUAVIVA

Acaba d'estrenar-se a Barcelona, després d'èsser presentat amb gran èxit al darrer festival de Sant Sebastià, el documental anomenat Aiguaviva, En referència a aquesta població situada a l'extrem sudoest de la Franja. Tot i que en realitat el seu veritable nom és Aiguaviva -popularment Aiguaïva- i que no únicament pertany a un vague i administratiu "Terol", com assegura fins i tot l'Avui, sinó que és part integrant del Matarranya, concretament de la seva part més occidental, que desaigua al Guadalop.

Dit això, cal convenir que es tracta d'una magnífica "opera prima", feta amb molta objectivitat i rigorositat, on, després d'una gran preparació prèvia, l'autora "deixa parlar" la càmera, per oferir-nos una realitat molt concreta i molt complexa.

Aquesta petita localitat presenta, ja tradicionalment, unes característiques culturals molt especials, com és la pervivència -fins ara- d'un patrimoni lingüístic excepcional: és una localitat extrema del domini lingüístic català, amb característiques evolutives pròpies que han conformat una parla molt peculiar -per exemple amb certes diftongacions i sons diferents de les parles veïnes-, com es pot comprovar a la cinta, tot i que la intel·ligibilitat per a qualsevol catalanoparlant és absoluta. Lamentablement, la parla pròpia es designa amb l'expressió espúria de "xapurriat" i la seva consideració social és molt escassa, cosa que ja "per se" implica un perill per a la seva supervivència.

D'altra banda, a Aiguaviva hi ha incidit amb força el fenomen de la immigració, tot i no ser pas una zona industrial i turística. Tot s'inicià amb una crida que feu l'alcalde de la població on s'oferia, vist l'avanç de la despoblació, habitatge i serveis en condicions assequibles a qui volgués residir-hi. D'immediat hi acudiren força immigrants, principalment argentins i romanesos. Evidentment, això en una població petita ha comportat una sèrie de canvis de gran abast en tots els àmbits.

Com ja hem apuntat, aquest documental destaca per la seva honestat i objectivitat, així l'autora no dubta a donar la paraula als diversos habitants del poble, tant "de sempre" com nous. Aviat ens adonem que la majoria dels autòctons són gent gran i pensionistes, que fins ara portava una vida rutinària i tranquil·la, i que entre ells fan servir sense problemes la parla local, tot i que n'ignoren la veritable adscripció i no la valoren com caldria, cosa que implica que, malauradament, davant forasters i nous, l'amaguin i no es faci visible -una situació que no és pas exclusiva d'aquesta zona, només cal viatjar, per exemple, a través d'Occitània per descobrir-hi molts paral·lelismes-. Pel que fa aquests nous, veiem com procuren tirar endavant bars i restaurants i s'esforcen en la mida de les seves possibilitats a integrar-se a la seva nova realitat, en una mostra de la innata capacitat humana d'adaptar-se a les circumstàncies i superar-se per a sobreviure. Tot i això, la socialització dels nous es fa en castellà, ja sigui perquè és la seva llengua materna -en el cas dels

argentins- o perquè l'han adoptada per a relacionar-se amb l'entorn -els romanesos-.

És evident que els nouvinguts no són conscients que amb ells la cultura -i la llengua!- tradicional del seu poble d'acollida es convertirà en "una altra cosa", i deixarà de ser el que havia estat. I també és

evident que, ara per ara, a aquests nouvinguts no se'ls pot demanar un esforç d'integració extraordinari, ja que d'entrada l'escola on van els seus fills és exclusivament en castellà i les celebracions religioses també -tal com reflecteix fidelment el documental-. ¿Quin interès poden tenir a aprendre i usar una llengua que els seus mateixos parlants amaguen i no la consideren apta ni per a aprendre ni per a parlar amb déu?... És clar que aquesta manca de consideració cap el que és propi

tampoc no és gratuïta, ni es pot culpabilitzar els qui la pateixen, això ja serien figures d'un altre paner...

Els immigrants apareixen, doncs, sempre parlant en castellà; per a > ells el "xapurriau" no existeix, així de simple.

Si tornem als autòctons, el documental ens mostra com la llengua pròpia la conserva la gent gran entre ells, i també els homes de mitjana edat -no apareixen infants parlant la llengua del lloc, simplement perquè, malauradament, no n'hi ha-. Curiosament, aquests homes semblen mantenir-s'hi més fidels, sense l'abundor de barbarismes i expressions senceres provinents del castellà que sovint fan servir les dones grans -potser sigui degut a la variable sexe femení, més que a la variable edat, ja que és sabut en sociolingüística que la defeció d'una llengua sol començar per l'element femení-.

Hi ha un moment molt revelador del que comporta la realitat lingüística d'Aiguaviva i del seu profund significat: en una escena apareixen tres ancianes, dues del poble i una "aragonesa del interior", aquesta, com qui no vol, etziba a les altres que amb aquell "xapurriau" costa d'entendre-les i els manifesta la seva incomoditat, de seguida li contesten que "allò" és la seva manera de parlar i que s'entenen amb tothom -amb una clara referència a catalans i valencians-, l'altra, però, no ho veu clar i acaba dient, com a rèplica a l'afirmació d'aragonesitat d'una de les seves interlocutores: "Sí, pero sois aragoneses a medias"...

Com hem vist, aquest documental ens dona una visió de primera mà, no exenta també d'encant i poesia, de l'existència quotidiana en un context d'una gran complexitat sociolingüística; però no tan sols això, és una font inesgotable de preguntes i dubtes, una obra notable i polièdrica que amb innombrables matisos transcendeix la realitat més quotidiana i ens fa plantejar qüestions d'un gran abast; és una obra que fa pensar: immigració i emigració, canvis i tradició, extinció o pervivència d'una determinada forma de viure i expressar-se en el nou escenari global que comporta la modernitat, amb uns canvis de tot tipus fins ara inimaginables. Uns canvis, a més, que tampoc no ens són aliens i que, potser en un grau diferent, també patim, els quals es donen en unes persones i uns escenaris suficientment propers i entranyables.

Finalment, per les seves característiques didàctiques i els interrogants que suscita, cal dir que

aquesta obra esdevé molt adequada per al seu visionat en cinefòrums o àmbits educatius.

Des d'aquí, doncs, no em resta més que expressar el meu reconeixement a l'autora, Ariadna Pujol, per la valentia i l'objectivitat que ha demostrat a l'hora de dur a terme aquesta aventura cinematogràfica i

pels magnífics resultats aconseguits, amb una obra situada a les antípodes de certs documentals edulcorats tòpics i típics sobre el món rural, que no tenen res a veure amb la realitat i que amb la seva carrincloneria recorden fins i tot aquell inefable programa de quan TVE era l'única titolat "Crónicas de un pueblo".

Joaquim Torrent

Institució Cultural de la Franja de Ponent
amics@franjadeponent.cat